

Binnenste**buiten**

IntegratieLab
De Regenboog
Oldenzaal

Eropuit!

Laten we buiten gaan spelen
buiten onze comfortzone
Buiten ons eigen ik
In het onbekende schuilt het thuis
dat ook het jouwe is
Maar weet je, het vraagt moed om dat te ontdekken
Zelfs een kleine stap
is het begin van een reis
Wees niet bang om mis te stappen
Want dat hoort erbij
Het zijn opstapjes naar wat raak is
We hebben ze nodig om te leren van en met de tijd
Onbekend maakt onbemind
Gezien worden voor wie je bent maakt verliefd
Dus laten we voelen zonder te kijken
Door te vragen wat een ander voor zich ziet
Als het gaat over angsten, ambities, liefde en verdriet
Met je ogen dicht herken je dan wat ons samen mens maakt
Dus alsjeblieft, geloof je ogen niet
Laten we buiten gaan spelen
buiten onze comfortzone
buiten ons eigen ik
In het onbekende schuilt een thuis
dat ook het jouwe is.....

Brahma T Ramsodit

Woordkunstenaar.com

Binnenste**buiten**

IntegratieLab
De Regenboog
Oldenzaal

Inhoudsopgave

- 6 Binnenstebuiten
- 7 De aanleiding voor het IntegratieLab
- 8 Onderzoeksopzet
- 9 Het Labteam over de start van het IntegratieLab
- 10 Studiemiddagen van Integratiedeskundige Jannie Limburg
- 12 Een traumasensitief onderwijsklimaat
- 14 Een leerkracht over de muziekworkshop
- 18 Het IntegratieLab in trefwoorden
- 20 Improvisatietheater bij het reguleren van emoties
- 22 Observaties van leerlingen door de eigen leerkracht
- 24 Van persoonlijke verrijking, waardevolle inzichten tot een Lab boekenclub als bijvangst
- 29 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen
- 31 Drie gouden tips voor het doen van goed onderzoek
- 32 Literatuurlijst, Labfilm en link naar digitale publicatie

Binnenstebuiten

Tijdens de ondertekening van het Labconvenant in oktober 2023 droeg Brahma T. Ramsodit zijn gedicht Eropuit! voor. Het gaat over buiten je comfortzone spelen en daarna weer thuis komen.

Een toepasselijker start voor het IntegratieLab op De Regenboog konden we ons als Labteam niet wensen. Tijdens het Labonderzoek bewogen we ons buiten onze comfortzone en we keerden ons binnenstebuiten om meer over integratie en nieuwkomers te leren. Onze reis duurde een jaar, waarbij het schoolteam en de leerlingen met ons meereisden. Met een rugzak vol bijzondere inzichten en mooie ontdekkingen zijn we weer "thuisgekomen".

Deze publicatie gaat over onze ervaringen onderweg. Met het gedicht "Nieuwkomer" dat Benno De Graaf schreef, sluiten we ons Labverhaal af.

Renée Nieuwenstein,
Labcoach IntegratieLab

FRAGMENT UIT NIEUWKOMER:

**“zoveel gesproken,
zoveel gezien,
welkome begroeting:
je bent al binnen!”**

De aanleiding voor het IntegratieLab

Sinds september 2023 zitten de leerlingen van nieuwkomersschool De Regenboog onder één dak. Ze komen uit allerlei windstreken en dat is soms even wennen voor ze. Niet alleen aan de school, maar soms moeten ze ook wennen aan elkaar, bijvoorbeeld aan elkaars gedrag of mening. Soms weerhoudt dit de leerlingen ervan om een andere klasgenoot eens aan te spreken.

Omdat we als schoolteam graag willen dat onze leerlingen niet alleen contact hebben met kinderen uit hun eigen cultuur of het eigen land, maar dat ze ook verder kijken dan dat, zijn we op zoek gegaan naar manieren om de onderlinge integratie te bevorderen.

We werkten daarom zelf al met samenwerkingsopdrachten, voegden spelelementen toe of gaven kunstzinnige opdrachten. Hoewel het aardig lukte op deze manier, waren we toch nog niet tevreden over de onderlinge integratie van onze leerlingen op school.

Toen mogelijke deelname aan een Lab in zicht kwam, was onze onderzoeksvraag snel duidelijk:

—
“Welk aanbod op het gebied van kunst en cultuureducatie kunnen we binnen het onderwijs op De Regenboog, school voor nieuwkomers, inzetten om de integratie tussen leerlingen onderling en teamleden onderling te bevorderen op het gebied van houding en gedrag?”
—

Het Lab is een mooie ontdekkingstocht geworden. We hebben een prachtig onderzoek kunnen uitvoeren met meerdere workshops van vak experts voor het schoolteam èn voor de leerlingen. Onze onderzoeksvraag kan daardoor voor een groot deel beantwoord worden en valt te lezen in deze publicatie. Dit Lab hadden we niet willen missen!

Benno de Graaf,
locatieleider De Regenboog

Onderzoeksoopzet

- Samenstellen labteam
- Finetunen van de onderzoeksvraag
- Deskresearch door het labteam: vakliteratuuronderzoek
- Betrekken van vak experts naar aanleiding van deskresearch
- Workshops voor het schoolteam door vak experts
- Workshops voor de leerlingen door vak experts met observaties door de eigen leerkracht
- Feedbackbijeenkomst voor het schoolteam n.a.v. de workshops van vak experts
- Verslaglegging over verloop, conclusies en aanbevelingen van het Lab
- Kennisdeling via publicatie: Binnenstebuiten– IntegratieLab De Regenboog Oldenzaal

“In 2023 zijn we op De Regenboog gestart met een nieuw schoolteam. Het Labproces heeft bijgedragen aan onze teambuilding”

Het Labteam over de start van het IntegratieLab

Wat zijn je verwachtingen en wensen voor het Lab? Met die vraag opende Labcoach Renée Nieuwenstein de allereerste Labvergadering in oktober 2023. Een jaar later scheuren Labteamleden Benno de Graaf, Monica Lutikhuis, Chantal Bekkedam en Ingrid Hefti (vervangster van Mignon Stevelink) hun envelopjes open met daarin de destijds opgeschreven wens.

Meteen valt de overlap in de destijds opgeschreven antwoorden op: men hoopt nader tot elkaar te komen en onderlinge verschillen te omarmen en te vieren. Elkaar leren kennen en accepteren. Weten waar het over gaat als integratie het onderwerp van gesprek is en volgens die inzichten handelen. De Labteamleden hopen met cultuureducatie als middel de leerlingen te kunnen enthousiasmeren voor oprechte interesse in elkaar. Binnen het Lab iets moois en praktisch ontwikkelen en de opgedane inzichten toepassen op de Regenboog. En tot slot die inzichten ook ontsluiten voor andere scholen.

Hoe verliep de start van het Lab?

Chantal: "We hebben aan het begin van het proces meteen de taken verdeeld, zodat voor iedereen duidelijk was wat zijn of haar taak was. Het was heel fijn om hierin de sturing te krijgen van de Labcoach. Benno beaamt dit en aanvullend merkt hij op: "Dankzij de Labcoach werd veel initiatief genomen om de zaak draaiende en rijdende te houden. Dat was heel fijn en onmisbaar voor het Lab. Met het Labteam hebben we de bijeenkomsten waar het gehele schoolteamteam aan deelnam voorbereid. Daarna evalueerden we die gezamenlijke bijeenkomsten. Dat heeft goed gewerkt. De verslaglegging door de Labcoach was

daarbij ook zeer helpend!" Ingrid: Ik heb de samenwerking en goede verslaglegging als prettig ervaren. Monica voegt toe dat vooral het ontzorgen door de Labcoach haar goed is bevallen. "Dat er een agenda en notulen zijn gemaakt, met daarin actiepunten. Renée: "We werkten via een drietrapsraket: Labteam – Schoolteam – Leerlingen. Uit het één kwam het ander voort. Vanuit de inzichten uit het deskresearch kwam contact met vak experts. Dat resulteerde in boeiende studiemiddagen en workshops voor het schoolteam en de leerlingen."

Vanuit haar trainingsbureau voor interculturele communicatie verzorgt Jannie Limburg studiemiddagen over integratie. Haar workshops zijn belangrijke eye openers voor deelnemers. Jannies belangrijkste advies:

“Zorg dat je klas of school als een familie wordt”

Met indringende simulatieoefeningen schudde Jannie het schoolteam van De Regenboog bij de start van het Lab wakker: “Door te ervaren hoe het voelt om nieuwkomer te zijn, doe je als leerkracht belangrijke inzichten op. De impact van migratie op een mens is heel groot en kan zelfs leiden tot trauma. Dat kan een kind behoorlijk in de weg zitten bij het leren.”

Muziek geeft kinderen zonder woorden een stem

Volgens Jannie is de rol van de leerkracht voor nieuwkomerskinderen enorm belangrijk: “Besef de waarde van jouw aandeel in het integratieproces. Een veilige sfeer in de klas waarin diversiteit kan bestaan is cruciaal. Heb om dat te bereiken geduld en zet kleine stapjes. Zie de verschillen, maar ook de overeenkomsten tussen de culturen in je klas. Praat vooral ook veel met de ouders. Vraag wat ze nodig hebben. Door hun migratieverhaal zijn ze soms met andere dingen bezig dan met school. Als thuis en school dichter bij elkaar komen dan gaat het vaak beter met kinderen op school.”

Jannie is onder de indruk van de aanpak van het Lab op De Regenboog: “Kunst en cultuuronderwijs kan een belangrijke verbindende rol spelen. Met muziek geef je een kind dat nog geen woorden heeft een stem. Heb wel oog voor de verschillende achtergronden van de leerlingen. Soms moet je als school laveren tussen verschillende toegestane uitingsvormen van kunst.”

Secundair trauma

“Wees binnen je schoolteam alert op secundaire traumatisering van de leerkrachten. Die zijn vaak heel betrokken maar daardoor ook kwetsbaar. Als docent krijg je veel op je bordje. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld opeens

weer weg zijn en in onze huidige samenleving ligt het onderwerp nieuwkomers niet altijd even lekker. Dan moet je je verdedigen over wat je doet.”

Afsluitend merkt Jannie op: “Elke minuut die je nu investeert in een kind, verdien je later 10x terug in de samenleving. Mensen die het hier fijn vinden, daar gaat het goed mee!”

QUOTE VAN EEN LEERKRACHT OVER DE SIMULATIEOEFENINGEN:

“Zó voelt het dus om als nieuwkomer een onbekende cultuur binnen te stappen.”

Met een traumasensitief onderwijsklimaat richt de school zich op het zijn van een veilige, steunende en warme plek, waarbinnen leerlingen weer open kunnen staan om te leren. Leerlingen leren te vertrouwen op zichzelf en op anderen, leren hun gedrag en gevoelens te reguleren en zelfwaardering te ontwikkelen.

(TRAUMASENSITIEF ONDERWIJS | ONDERWIJSKENNIS 2024)

Naar muziek luisteren of zelf muziek maken kan helpend zijn voor kinderen met een trauma

Traumasensitief onderwijs is de bewustwording van de gevolgen van trauma op de ontwikkeling van leerlingen en de mogelijkheid die de leerkracht zelf heeft om deze leerlingen te begeleiden en ondersteunen (Asselman et al, 2019). Voor kinderen die gevlucht zijn is de sociale veiligheid belangrijker dan voor andere kinderen.

Deze kinderen hebben vooral aandacht nodig, ze moeten merken dat ze ertoe doen en dat je als leerkracht het fijn vindt ze in de klas te hebben (Horeweg, 2017). Getraumatiseerde kinderen vertellen zelden tot nooit over hun angsten of trauma's (De Jong & de Jong, 2015). Echter kan hun gedrag wel hieraan gerelateerd zijn.

Muziek is de taal die iedereen begrijpt

Als we kijken naar cultuureducatie en dan specifiek naar muziek, zien we dat meerdere studies aangetoond hebben dat het luisteren naar en maken van muziek helpend kan zijn (Van Venrooij, 2008). Muziek zorgt voor veiligheid, sociale betrokkenheid, stressmanagement, maar ook voor een

culturele ontwikkeling (Blase & Plooi, 2020). Muziek verbindt en heeft geen taal nodig. Muziek is de taal die iedereen begrijpt. Het verbindt mensen over de gehele wereld met elkaar. Het blijkt een van de meest elementaire menselijke instincten te zijn. Muziek overstijgt barrières, zowel interne en externe als zichtbare en onzichtbare. Muziek kan kinderen helpen hun zelfvertrouwen te vergroten. Immers is er niemand onmuzikaal (Larry, 2020).

Bovenstaande lezend en kijkend naar de onderzoeksvraag: “Wat kunnen we binnen het onderwijs op onze school aanbieden op het gebied van cultuureducatie, om de integratie tussen zowel leerlingen onderling als teamleden

onderling te bevorderen?”, kunnen we stellen dat muziekonderwijs de integratie tussen de leerlingen en teamleden bevordert!

Monica Luttikhuis-Damhuis

Intern begeleider/NT2-specialist De Regenboog
september 2024

Bij dit artikel hoort
een literatuurlijst.
Scan hiervoor de
QR code

Muziekdocent Matthijs Spaltman: “Na eerst wat ongemak volgt plezier en samenspel”

Om aan den lijve te ondervinden of muziek kan bijdragen aan de onderlinge integratie op school, maakte het team van De Regenboog kennis met non-verbaal muziekonderwijs. Dat gebeurde via een workshop Music Boxes van Matthijs Spaltman. Hij communiceert daarbij via bodylanguage en gezichtsuitdrukking. Na een sessie met het schoolteam, volgden workshops voor de leerlingen.

Tijdens de workshop met Music Boxes praat je niet met de deelnemers. Waarom kies je daarvoor?

“Ik praat niet, maar communiceer natuurlijk wel. Dat doe ik op een andere manier, niet verbaal, maar met handgebaren en mimiek. De deelnemers weten bij de start van de workshop soms niet meteen wat er van hen verwacht wordt. Dat brengt gevoelens van onzekerheid met zich mee, vergelijkbaar met wat een nieuwkomer ervaart als hij of zij de Nederlandse taal nog niet spreekt. Het is goed voor het inlevingsvermogen van een leerkracht om dat eens te ervaren.”

Hoe ziet zo’n non-verbale workshop eruit?

“We staan of zitten in een kring en klappen, stampen en tikken verschillende ritmes. Ik bouw dat langzaam op, het komt neer op kijken, nadoen en dan zelf doen. Al doende ontstaat vertrouwen, wat zorgt voor een veilige sfeer. Zowel bij volwassenen als bij kinderen speel zich hetzelfde proces af. Eerst zijn deelnemers timide en afwachtend, maar al snel ontstaat er verbinding in de groep. Door mijn non-verbale

aanpak is er geen taalbarrière. Dan zie je bijvoorbeeld opeens kinderen samenspelen die dat normaalgesproken niet zo snel zouden doen.”

Je bent voorstander van idiocultureel muziekonderwijs. Wat houdt dat in?

“Dat je muziek, liedjes en ritmes inzet uit de landen waar de kinderen vandaan komen. Dat herkennen ze, het maakt ze trots en gemotiveerd om mee te doen. Het geeft erkenning aan hun achtergrond en aan wat ze al kennen. Dat zorgt voor zelfvertrouwen en een veilige sfeer en dat is vooral voor kinderen die heftige dingen hebben meegemaakt heel belangrijk. Even losgaan op de Music Boxes kan goed helpen om emoties te verwerken. Ik zie de kinderen opbloeien!”

Na de workshops was er een feedbackbijeenkomst met de leerkrachten. Wat gaven ze je terug?

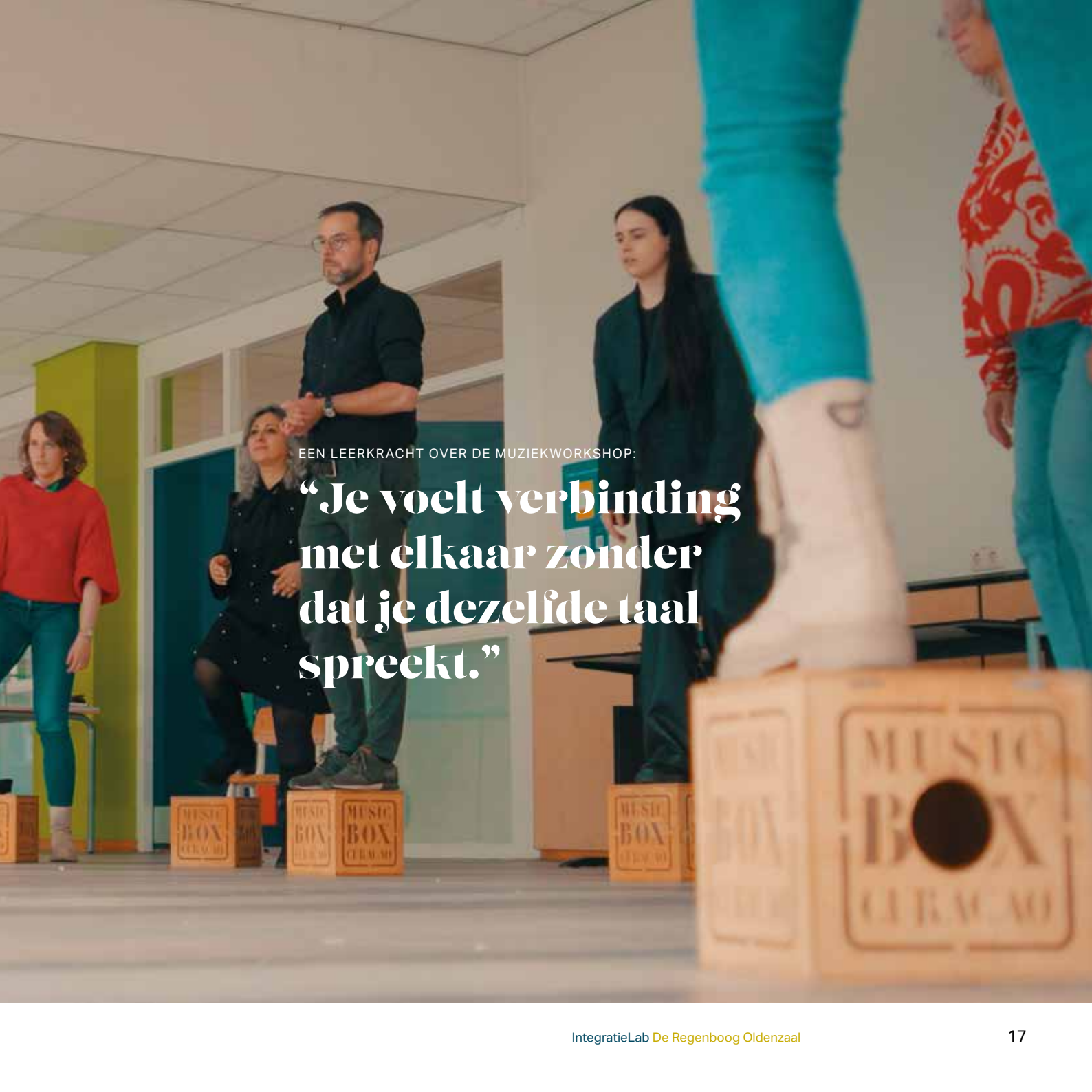
“Ze waren enthousiast. Allereerst over het zelf ervaren van de non-verbale aanpak, maar ook over het effect van de Music Boxes op de leerlingen. Er zijn tijdens de workshops enkele kinderen geobserveerd die opvallend gedrag vertonen in de klas. Ze zagen bijvoorbeeld timide leerlingen uit hun schulp kruipen of kinderen met een kort lontje harmonieus samenspelen met anderen.”

Gaan de leerkrachten de opgedane kennis nu zelf in de praktijk brengen?

“Ze willen dat graag maar ervaren wel wat drempels. De factor tijd is een hobbel want het lesprogramma is al zo vol. En hoe kom je aangeschikte ideeën voor de uitvoering? Brainstormende wijs opperde iemand om voortaan elke teamvergadering te beginnen met het uitvoeren van een ritmevorm. Om elkaar te inspireren en de positieve ervaringen vast te houden.”

De World Music Box Foundation, voert in landen over de hele wereld projecten uit. Muziek wordt hierbij als middel ingezet. Een van de uitgangspunten daarbij is dat muziek voor iedereen is. Je krijgt door middel van muziek respect voor elkaar, leert samenwerken en het is goed voor de sociale cohesie.

EEN LEERKRACHT OVER DE MUZIEKWORKSHOP:

**“Je voelt verbinding
met elkaar zonder
dat je dezelfde taal
spreekt.”**

Het IntegratieLab in trefwoorden

De Regenboog, school met oog voor nieuwkomers in schooljaar 2023/2024

- 80 leerlingen
- 6 groepen
- Basis van de Nederlandse taal en samenleving: woordenschat, lezen, spelling, rekenen en sociaal/emotionele ontwikkeling.
- Gemiddeld blijft een leerling 1,5 tot 2 jaar op de school
- Doorstroming naar regulier basisonderwijs of speciaal basisonderwijs in eigen woonomgeving of naar een taalklas in het regulier of speciaal voortgezet onderwijs.

Schoolteam:

- 18 teamleden

Labteam:

- Benno De Graaf, locatieleider
- Monica Lutikhuis, intern begeleider
- Chantal Bekkedam, leerkracht
- Mignon Stevelink, leerkracht
- Ingrid Hefti, leerkracht
- Renée Nieuwenstein, Labcoach
- 10 Labteambijeenkomsten in 2023-2024

Tijdlijn IntegratieLab

9 NOVEMBER
startbijeenkomst
Labteam

31 OKTOBER
ondertekening
Labconvenant

**VANAF
NOVEMBER**
literatuur-
onderzoek door
Labteamleden

DECEMBER
vervolg literatuur-
onderzoek

13 FEBRUARI
studiemiddag
voor schoolteam
over Trauma bij
Migratie door
Integratie expert
Jannie Limburg

20 MAART
Non-verbale
muziekworkshop
voor schoolteam
door muziek-
docent Matthijs
Spaltman

OKTOBER

NOVEMBER

DECEMBER

JANUARI

FEBRUARI

MAART

APRIL

22 NOVEMBER
studiemiddag
voor schoolteam
over Integratie
door Integratie
expert Jannie
Limburg

25 JANUARI
studiemiddag
voor Labteam
over het doen
van onderzoek
door onder-
zoeksexpert
José Gieskes

27 MAART
studiedag voor
schoolteam door
LOWAN (Onder-
steuning Opvang
Nieuwkomers)

APRIL
vervolg literatuur-
onderzoek

Onderzoeksvraag:

"Welk aanbod op het gebied van kunst en cultuureducatie kunnen we binnen het onderwijs op De Regenboog, school voor nieuwkomers, inzetten om de integratie tussen leerlingen onderling en teamleden onderling te bevorderen op het gebied van houding en gedrag?"

Vak experts:

- Jannie Limburg, integratie expert
- José Gieskes, onderzoeker
- Matthijs Spaltman, muziekdocent
- Annemarie Heerink, theaterexpert en leerkracht
- Hilde Zengerink, Kaliber Kunstenschool

Volgescholen Lab

- Basisscholen De Leemstee uit Oldenzaal en De Veldkamp uit Denekamp volgden het IntegratieLab op afstand.

17 MEI
muziekworkshops voor leerlingen door muziekdocent Matthijs Spaltman

10 JUNI
muziekworkshops voor leerlingen door muziekdocent Matthijs Spaltman

12 SEPTEMBER
feedback-bijeenkomst over muziekworkshops met schoolteam en Matthijs Spaltman

21 NOVEMBER
feestelijke afsluiting Lab op de Regenboog

MEI

JUNI

JULI

AUGUSTUS

SEPTEMBER

OKTOBER

NOVEMBER

JUNI/JULI
leerkrachten experimenteren met muziek in de eigen klas

2024

11 EN 18 SEPTEMBER
theaterworkshops voor groep 1, 6, 7 en 8 door Annemarie Heerink

12 NOVEMBER
Rijnbrink Lab Finale in Hotel Gaia Diepenveen

AUGUSTUS/SEPTEMBER/OKTOBER
productie publicatie kennisdeling

Naast de muziekworkshops van Matthijs Spaltman zijn ook theaterwerkvormen ingezet binnen het IntegratieLab. Leerkracht Annemarie Heerink zet daarbij improvisatietheater in om kinderen te helpen bij het reguleren van hun emoties

hoe voel
jij je ?

“Kleurenmonsters helpen om emoties te verwerken”

Om de sociaal emotionele wereld van de jonge kleuters op De Regenboog te verrijken, werkt Annemarie Heerink graag met improvisatietheater in de klas. Ze gebruikt daarbij onder andere gekleurde poppetjes, Kleurenmonsters genaamd. Elk monster staat voor een bepaalde emotie, die met filmpjes en liedjes aan de leerlingen duidelijk worden gemaakt.

“De Kleurenmonsters zijn op allerlei manieren te gebruiken. Ik leg er bijvoorbeeld een paar op de gang en laat dan een leerling een monstertje kiezen, passend bij een emotie. Het kind komt daarna het lokaal weer in, terwijl het de emotie uitbeeldt. De hele klas neemt de emotie vervolgens over en daarna gaat het kind de klas weer uit. Het neemt één ander kind mee die een andere emotie kiest. Daarna komen ze weer in de klas, en zo gaat het door met steeds een ander kind.”

Spelenderwijs woorden leren die bij emoties horen

“Je kunt deze werkvorm uitbreiden door een liedje te zingen met een gekozen emotie. Heel boos zingen bijvoorbeeld, heel zielig of juist heel blij. Met behulp van een kleurenmonstertje maken de kinderen duidelijk hoe ze zich voelen en op die manier leren ze de bijbehorende woorden spelenderwijs. Zeker op onze school, waar de kinderen de Nederlandse taal nog niet machtig zijn is dit een welkome aanvulling.”

Met behulp van een kleurenmonstertje maken de kinderen duidelijk hoe ze zich voelen en op die manier leren ze de bijbehorende woorden spelenderwijs.

Bus vol emoties en Billy Billy Bob

Later dit schooljaar gaat Annemarie met de oudere kinderen op andere manieren spelimprovisatie inzetten. Bijvoorbeeld door het ‘bus spel’ te spelen waarbij de kinderen een fictieve bus instappen terwijl ze een emotie uitbeelden. Of met het kringspel ‘Billy Billy Bob’, dat gericht is op samenwerken, vertrouwen, focus en woordenschatuitbreiding.”

Bekend gezicht

Dat Annemarie zelf leerkracht van de onderbouw op De Regenboog is, maakt het vooral voor de jonge leerlingen gemakkelijker om aan deze expressievorm mee te doen. “Ze kennen mij en de eigen juf voelt dan toch wat vertrouwder dan een vakdocent die minder vaak op school komt.”

Leerkracht Chantal Bekkedam:

“Ik zag een hele ontspannen N., met een lach op zijn gezicht”

Nadat het schoolteam een workshop Music Boxes had gevolgd bij Matthijs Spaltman, volgden workshops voor leerlingen. Om te kijken of de workshops van invloed zouden zijn op het gedrag van kinderen, werd een aantal kinderen in de klas geobserveerd door de eigen leerkracht. Dat waren groepjes kinderen waartussen spanningen bestaan, of er werd één kind geobserveerd dat merkbaar veel last heeft van spanningen.

“De elfjarige N. vertoont kenmerken van ASS. Zijn verwerkingsnelheid is traag en zijn gedrag kan soms erg onvoorspelbaar zijn. Dit is wel eens beangstigend voor de kinderen om hem heen. Soms blijft hij hangen in zijn gedrag, vooral als hij uitgedaagd wordt of als hij zich aangevallen voelt. Als iets hem niet lukt, raakt hij gefrustreerd. Hij wil het graag goed doen, maar vaak gaat het volgens hem niet goed genoeg of hij durft niet. Hij is een hele, lieve, creatieve jongen die dol is op muziek.”

Ontspannen

“Tijdens de workshop van Matthijs gaat N. rustig zitten. Hij kijkt naar Matthijs en doet wat hij ook doet. Als het fout loopt, gaat hij vrolijk door met een lach op zijn gezicht. Als hij iets moet voordoen en het gaat niet zoals hij wil, reageert hij heel ontspannen, geen frustratie te zien. Als een meisje uit zijn groep het niet voor elkaar krijgt om iets ritmisch te spelen, reageert hij zelfs lachend met een blik van “Dat je dat niet kunt”. Zelfs het eindspel verloopt rustig. Als hij af is, geeft hij zonder te morren de stokjes aan Matthijs en blijft rustig

aan de kant wachten tot de les voorbij is. Ik heb een hele ontspannen N. gezien die heerlijk heeft genoten van de les.”

Ritmespelletjes in de eigen klas

“Na deze muziekworkshop doe ik als leerkracht regelmatig klap- en ritmespelletjes in de klas. N. geniet hier zichtbaar van en is dan niet met andere kinderen bezig. Ook geniet hij van zelf muziek maken op het keyboard dat in de klas staat. Hij is over het algemeen erg vrolijk en ontspannen als hij muziek maakt of luistert.”

Muziek verbindt verschillende mensen en culturen

“Het bijzondere, of misschien wel het mooie, is dat de meeste leerkrachten in andere klassen een soortgelijk beeld zien bij de kinderen die zij hebben geobserveerd tijdens de workshops van Matthijs. Muziek maakt blij, maakt gelijkwaardig en het is vooral genieten en zorgt voor heel veel plezier.

INTERVIEW

De belangrijkste ontdekkingen uit het Labonderzoek volgens het Labteam:

Van persoonlijke verrijking, waardevolle inzichten tot een Lab Boekenclub als bijvangst

Chantal: "Ik heb hele mooie literatuur gelezen over het onderwerp Integratie. Ook heb ik bijzondere, leerzame en interessante workshops mee mogen maken waardoor ik kan zeggen dat dit onderzoek mij persoonlijk verrijkt heeft." Benno vindt het gevoel en de ervaring die binnen het schoolteam zijn opgedaan op het gebied van kennis over nieuwkomers en ervaringen van nieuwkomers zelf het meest waardevol: "Er wordt onderling nog steeds gesproken over de oefeningen en workshops die we als schoolteam hebben gedaan. Ook de workshops met leerlingen waren goed. Het observeren van leerlingen vooraf en na deze sessies en zien en ervaren wat bijvoorbeeld muziek kan doen bij een leerling, zijn onvergetelijk. Spontaan ontstond een Lab Boekenclub, dat was een mooie bijvangst. Net als de tips die onderling werden uitgewisseld over literatuur, podcasts en films. Dat inzet van kunst & cultuur daadwerkelijk bijdraagt aan integratie en acceptatie van leerlingen van verschillende culturen moge duidelijk zijn. Naast het plezier is het drempelverlagend en maakt het iedereen gelijkwaardig."

Door kennis te nemen van de ander krijg je meer begrip voor elkaar

Ingrid vindt dat de inzet van kunst en cultuureducatie niet alleen voor alle kinderen van meerwaarde is, ook als team hiermee bezig zijn werpt zijn vruchten af. "We hebben ervaren dat je met en zonder gesproken taal veel van en met elkaar kan leren. Dat je op vele manieren samen op weg kan en elkaar kan versterken. Dat taal op meerdere manieren belangrijk is en daarmee bedoel ik niet alleen de gesproken

"Ingrid vindt dat de inzet van kunst en cultuureducatie niet alleen voor alle kinderen van meerwaarde is, ook als team hiermee bezig zijn werpt zijn vruchten af."

taal." Monica zag binnen het Lab dat muziek verbindt, ongeacht cultuur, achtergrond et cetera. "Toen het Lab begon, waren we ook nog maar net als schoolteam samen gestart. De workshops rondom trauma en inzicht in andere culturen zijn heel waardevol geweest om ons als team te vormen. Door kennis te nemen van de ander krijg je meer begrip voor elkaar. Kunst en cultuur dragen naar mijn mening wel degelijk bij aan integratie, jammer alleen dat we het misschien nog te weinig inzetten. Omdat alle andere dingen ook zo belangrijk zijn op school."

Hebben jullie antwoord gekregen op de onderzoeksvraag?

Chantal: "Gedeeltelijk. We hebben natuurlijk heel erg ingezet op muziek. Daar hebben we hele mooie resultaten van gezien in de workshops van Matthijs Spaltman. Het effect daarvan was daarna ook merkbaar in de klassen zelf. In dit nieuwe schooljaar zetten we nu ook theaterwerkvormen binnen een aantal groepen in. Die lessen worden uitgevoerd door Annemarie Heerink, een eigen leerkracht van onze school. Het zou goed zijn om dit ook te gaan volgen en te

kijken wat voor resultaat dit heeft.” Benno, Ingrid en Monica zijn het eens met Chantal: “In dit opzicht zou een verlenging van het Lab best wenselijk zijn om te zien of andere vormen van kunst en cultuuronderwijs eenzelfde effect hebben.”

Monica voegt nog toe: “Ik denk dat we deels antwoord hebben gekregen op de onderzoeksvraag. We weten nu wel positief effect van muziek uitgaat op de leerlingen. Het minder (of geen) gesproken taal gebruiken heeft zeker ook effect op de integratie van de kinderen. Ik zou ook nog wel een verdiepingsslag willen maken richting andere vormen van kunst en cultuur.”

Waren er obstakels onderweg?

Chantal zegt geen obstakels te hebben ervaren en Benno beaamt dat. Hij voegt toe: “Soms maakte de tijdsdruk of alle andere dingen die spelen op school dat ik niet voor de volle 100% aan het Lab kon deelnemen. Dat voelde wel eens vervelend maar gelukkig lukte het meestal wel, met veel plezier en enthousiasme. Ingrid heeft ook geen obstakels ervaren. Wel vindt ze het jammer dat de film die

over het Lab gemaakt is, nog niet klaar is. Monica vond het Lab soepel lopen en ze wijt dit aan duidelijke kaders en een goede planning. “Fijn ook om, als je een keer niet bij een Labteamvergadering kon zijn, je daarna door de Labcoach bijgepraat werd. Waardoor je ondanks dat je er niet was, er toch mee verder kon.” Labcoach Renée begeleidde het proces vanuit haar rol als Labcoach en was erg blij met de inzet en motivatie van het hele schoolteam: “Mooi hoe betrokken niet alleen het Labteam maar het hele schoolteam was. Toen er een wisseling binnen het Labteam kwam vond ik dat wel even spannend. Ook was ik benieuwd of we na de zomervakantie de draad weer konden oppakken. Dat ging echter zonder problemen.”

Hoe gaan jullie de opgedane kennis borgen voor de toekomst?

Chantal denkt dat het belangrijk is om kennis en opgedane ideeën met elkaar te blijven delen: “ Zo houden we het warm bij elkaar en kunnen we elkaar ook helpen als we ergens tegenaan lopen. Verder zou het goed zijn als we als team,

“Ik zou ook nog wel een verdiepingsslag willen maken richting andere vormen van kunst en cultuur.”

een aantal keer in het jaar een korte workshop gaan volgen om ideeën op te doen over culturele vorming." Ook Benno ziet dat wel zitten: "Het zou mooi zijn als we het contact met Renée en Matthijs kunnen behouden en we het samen warm houden, op de agenda plaatsen en met elkaar ervaringen blijven delen." Ingrid vult aan met de wens om te kijken naar mogelijkheden om een vakleerkracht muziek aan te stellen, het liefst iemand die werkt volgens een vergelijkbare methode als Matthijs." Monica: "Het voornaamste is denk ik dat we het vaak terug laten komen. Bijvoorbeeld door ideeën hierover uit te wisselen aan het begin van de teamvergaderingen, maar misschien ook door als team nog een verdere verdiepingsslag te maken."

Wat is het belangrijkste Labinzicht dat jullie aan andere nieuwkomersscholen willen meegeven?

Chantal: "Kom kijken op andere scholen, leer elkaar kennen, leer van elkaar, deel ideeën en kennis. Samen ben je zoveel sterker." Benno: "Sta als team open voor nieuwe dingen en ervaringen, stel je kwetsbaar op, deel met elkaar, ga gesprekken aan die een diepere laag aansnijden. Durf ook buiten je comfortzone te kijken en te handelen. Ervaar dat leerlingen ook op andere manieren leren. Zet niet alleen maar verbale taal in, maar gebruik ook non-verbale methoden, al dan niet met behulp van percussie of via een andere werkwijze. Ingrid beaamt het bovenstaande en voegt toe: "De eerste workshop over integratie van vak expert Jannie Limburg waarbij we in de kring zaten, dat zou ieder team eens moeten ervaren. Dat vergeet je nooit weer." Monica: "Sta open voor de ander, wees je bewust van de impact van integratie op de leerlingen, de ouders en misschien ook op jezelf. Verbale taal is niet altijd nodig om de leerlingen te laten leren en plezier te laten ervaren. En zoals Ingrid aangeeft: eigenlijk moet iedereen die met nieuwkomers werkt ervaren hoe het is om als nieuwkomer in een groep te komen. Als schoolteam hebben wij dat ervaren tijdens de simulatieoefening in de eerste workshop van Jannie Limburg."

“Sta als team open voor nieuwe dingen en ervaringen, stel je kwetsbaar op, deel met elkaar, ga gesprekken aan die een diepere laag aansnijden.”

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In het IntegratieLab is onderzocht of kunst en cultuuronderwijs de integratie tussen zowel het schoolteam onderling als de leerlingen onderling kan bevorderen. Na uitgebreid literatuuronderzoek en studiemiddagen met Integratie expert Jannie Limburg, besloot het Labteam muziek als kunstvorm nader te onderzoeken.

Jannie Limburg: "Kunst en cultuuronderwijs kan een belangrijke verbindende rol spelen. Met muziek geef je een kind dat nog geen woorden heeft, een stem. Heb wel oog voor de verschillende achtergronden van de leerlingen. Soms moet je als school laveren tussen verschillende toegestane uitingsvormen van kunst."

Muziek verbindt en heeft geen taal nodig

In haar bijdrage over traumasensitief onderwijs beschrijft Monica Luttkhuis onder meer: "Als we kijken naar cultuureducatie en dan specifiek naar muziek, zien we dat meerdere studies aangetoond hebben dat het luisteren naar en maken van muziek helpend kan zijn (Van Venrooij, 2008). Muziek zorgt voor veiligheid, sociale betrokkenheid, stressmanagement, maar ook voor een culturele ontwikkeling (Blase & Plooi, 2020). Muziek verbindt en heeft geen taal nodig. Muziek is de taal die iedereen begrijpt." Tijdens de non-verbale muziekworkshops van Matthijs Spaltman zag het Labteam een bevestiging van bovenstaande uitspraken. Ook de observaties van de leerlingen in de eigen klassen tijdens de muzieklessen sluiten daarbij aan. Muziek verbindt, het kan een rol spelen bij het reguleren van emoties en zorgt voor een veilige en vertrouwde sfeer in de klas.

Improvisatietheater

Om te onderzoeken of ook andere kunstvormen hetzelfde effect hebben op de leerlingen als de muzieklessen, is een aanzet gemaakt met improvisatietheater in de klassen. Dat een eigen leerkracht van de Regenboog hierin geschoold is en deze activiteiten zelf kan uitvoeren, vormt een groot voordeel in verband met de continuïteit. Annemarie Heerink is een bekend gezicht voor de leerlingen, waardoor een veilige en vertrouwde sfeer sneller ontstaat dan wanneer een externe, onbekende vakdocent voor de groep staat.

Vol programma

Tijdens de feedbackbijeenkomst met Matthijs Spaltman gaf het schoolteam aan enthousiast te zijn over zijn non-verbale manier van muziekles geven. Enkele leerkrachten spraken wel uit dat het lastig is om het zelf toe te passen in de eigen klas. Dit omdat ze er zichzelf de tijd niet voor gunnen vanwege het volle programma en omdat ze niet over de juiste expertise beschikken. Dat voelt kwetsbaar en onzeker en dan laat je het er al snel bij zitten, terwijl het wel heel goed werkt.

Aanbevelingen van het schoolteam:

Als je met deze vorm van muziekonderwijs aan de slag wilt op school, onderzoek dan of je een vakdocent muziek kunt inhuren die over de juiste expertise beschikt. En het zou mooi zijn als er, ter inspiratie van de leerkrachten, ergens op een centrale plek een database opgezet kan worden met daarin liedjes, muziek en ritmes voor kinderen uit verschillende culturen. Daarmee kun je als leerkracht dan zelf aan de slag als er geen vakdocent muziek op school aanwezig is. En om het Lab op De Regenboog warm te houden, stelt het team voor om elke teamvergadering met een korte ritmische energizer te starten. Daarmee inspireer je elkaar blijvend.

Tenslotte

Soms kun je met beeld meer vertellen dan met 1000 woorden. We laten dan ook graag de foto's in deze publicatie voor zichzelf spreken. Lachende kinderen: een betere aanbeveling om te laten zien dat cultuureducatie werkt, is er niet!

QUOTE VAN LEERKRACHT

“Alles staat of valt met een open mind en oog voor andermans perspectieven om tot goede samenwerking en ‘samenleving’ te kunnen komen.”

3 gouden tips

Wil je na het lezen van deze publicatie door middel van onderzoek het onderwijs op jouw school vernieuwen? Lees dan deze drie gouden tips voor het doen van goed onderzoek van onderzoeksexpert José Gieskes:

TIP 1

Heb een goed beeld van het probleem: wat zien wij gezamenlijk als een probleem en waarom is dat een probleem?

TIP 2

Formuleer gezamenlijk een goede onderzoeksvraag: een hoofdvraag (soms met deelvragen) waarop je het antwoord (nog) niet weet, en die je niet kunt opzoeken. Het gaat om één (hoofd)vraag, het liefst met woorden als: wat, hoe, welke. Maak dan een onderzoeksplan: welke informatie ga je wanneer verzamelen op welke manier (en vastleggen) om een antwoord te kunnen geven.

TIP 3

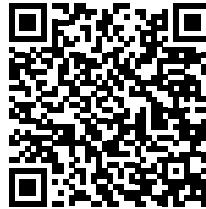
Spreek dezelfde taal: zorg ervoor dat begrippen niet verschillend worden geïnterpreteerd maar iedereen dezelfde taal spreekt.

Literatuurlijst, Labfilm en link naar digitale publicatie

- Bij deze publicatie hoort een literatuurlijst.
Scan daarvoor de QR code.
- Het proces van het IntegratieLab is gevolgd en op film vastgelegd door Golbach & Co. Naar verwachting zal de documentaire in 2025 beschikbaar zijn. Volg voor meer informatie hierover www.cultuureducatieoverijssel.nl
- De publicatie is zowel in beperkte oplage gedrukt als digitaal beschikbaar. Gebruik voor de online versie de link:

Scan de QR-code voor
de Literatuurlijst

Scan de QR-code voor
de online-versie
van deze brochure

Nieuwkomer

Binnengekomen

mooie grote ogen waarin
bescheidenheid en wat angst
zichtbaar zijn en tegelijkertijd vol
van verwachting en blijdschap,
zijn allen nieuwsgierig
vragen bij deze ontvangst;
wat wordt hier mijn "nieuwe" rol?

Binnengekomen

die mooie grote glimlach
bij elke kleine ontmoeting
zonder woorden, zonder zinnen,
gul gegeven, en ondertussen
zoveel gesproken, zoveel gezien,
welkome begroeting,
Je bent al binnen!

Benno de Graaf,

locatieleider De Regenboog

Colofon

Tekst & redactie:

Labteam De Regenboog

Vormgeving:

Frank De Wit

Fotografie:

Eigen materiaal Labteam en stills uit de nog te verschijnen documentaire over het IntegratieLab door Golbach & Co

Met dank aan:

Kaliber Kunstenschool en CEPPO

Rijnbrink, team cultuureducatie, is in samenwerking met de provincie Overijssel uitvoerder van de projecten Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) en Cultuur aan de Basis in Overijssel. Binnen CmK zijn de Rijnbrink Labs bedoeld om scholen de gelegenheid te geven, samen met (onderwijs en cultuur) professionals op onderzoek uit te gaan. Ze kunnen een onderwerp bij de kop pakken, waar ze vragen bij hebben die niet binnen het reguliere onderwijsprogramma kunnen worden beantwoord. Rijnbrink faciliteert en ondersteunt de Labs en zorgt voor verspreiding van de opbrengsten via hun website en andere media. Kijk verder op www.cultuureducatieoverijssel.nl.

regenboog
ONDERWIJS VOOR NIJWONNERS

Rijnbrink
Cultuureducatie

FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE

provincie Overijssel